

ΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (Μάιος 2009)

Συγγραφέας: ΞΕΝΟΦΩΝ ΚΑΠΠΑΣ

Πολλές συζητήσεις έχουν γίνει για τις αλλαγές και τις εξελίξεις που ιστορικά έχει προκαλέσει στην Ελλάδα η ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.). Λίγο, όμως, έχει αξιολογηθεί η επίδραση της Ε.Ε. στα περιβαλλοντικά θέματα της Ελλάδας. Είναι γεγονός αδιαμφισβήτητο ότι το περιβάλλον στην Ελλάδα και ειδικότερα το φυσικό, θα είχε υποφέρει πολύ περισσότερο αν δεν υπήρχαν οι Ευρωπαϊκές Οδηγίες και σε πολλές περιπτώσεις το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Αυτά ουσιαστικά καθοδηγούν, ή πιο σωστά δυστυχώς, συγκρατούν την Ελληνική Πολιτεία, η οποία εξακολουθεί να αδυνατεί να αντιληφθεί την πραγματική αξία του περιβάλλοντος.

Ελλείπει λοιπόν εθνικής πολιτικής και στρατηγικής για το περιβάλλον, οι Ευρωπαϊκές Οδηγίες έρχονται να καλύψουν αυτό το κενό σε μεγάλο βαθμό και να κατευθύνουν προς μια σωστή και κοινή κατεύθυνση.

Η προστασία της βιοποικιλότητας είναι ο ένας από τους δύο βασικούς άξονες πάνω στους οποίους κινείται η περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε. Ο δεύτερος είναι η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Η βαρύτητα αυτή που δίνει η Ε.Ε. στα θέματα βιοποικιλότητας δεν είναι τυχαία. Έχοντας αντιληφθεί την αξία της και τη σημασία της για την αντιμετώπιση όλων των περιβαλλοντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο πλανήτης, μπορούμε να πούμε απλά ότι έχει κάνει σωστή αξιολόγηση.

Είναι χαρακτηριστικό επίσης ότι αν όχι η πρώτη, μια από τις πρώτες Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας) για το περιβάλλον, ήταν η Οδηγία για τα Πουλιά. Αυτό δεν είναι τυχαίο. Τα πουλιά ως γνωστό βρίσκονται παντού και αποτελούν είδη που η προστασία τους σημαίνει αυτόματα και προστασία των βιοτόπων τους, άρα αποτελούν είδη - ορόσημα στην προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης, συνήθως δεν νοείται αποσπασματική δράση για την αποτελεσματική προστασία τους, αλλά απαιτείται υπερεθνική συνεργασία. Ήταν αναμενόμενο λοιπόν τα πουλιά να αποτελούν σημείο εκκίνησης για την πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι δύο οδηγίες της Ε.Ε. για το φυσικό περιβάλλον, η Οδηγία για τα Πουλιά (79/409/ΕΟΚ), που από το 1979 ακόμη έθετε την έννοια και την ανάγκη εντοπισμού των Προστατευόμενων Περιοχών, και η πιο ώριμη Οδηγία για τους Οικοτόπους του

1992 (92/43/ΕΟΚ), που καθιέρωνε ουσιαστικά το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών, το γνωστό πλέον Natura 2000, άλλαξαν ριζικά και βελτίωσαν σημαντικά το καθεστώς προστασίας στην Ευρώπη.

Αν και ο στόχος που έθεσε η Ε.Ε. για την ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας το 2010 σε ποσοστό 50% δεν θα επιτευχθεί, σίγουρα δεν μπορούμε να πούμε ότι η πολιτική της ήταν αποτυχημένη. Αντιθέτως, τα μέτρα που είχε πάρει η Ε.Ε. ήταν πράγματι στη σωστή κατεύθυνση και με αποτελέσματα καθόλου αμελητέα.

Μια πολύ σημαντική δημοσίευση του BirdLife, του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ορνιθολογικών Οργανώσεων, έρχεται το 2007 ουσιαστικά να επιβεβαιώσει αυτήν την επιτυχία αλλά και να επισημάνει τις ελλείψεις. Πολλά είδη πουλιών που είχαν χαρακτηριστεί ως απειλούμενα και για αυτό το λόγο προστατευτέα, δείχνουν μια τάση σταθεροποίησης, ή ακόμη και αύξησης στις περιπτώσεις που πάρθηκαν κατάλληλα μέτρα. Από την άλλη, 56 από τα 124 κοινά είδη πουλιών έχουν μειωθεί, ενώ τα αγροτικά είδη έχουν πληγεί περισσότερο από όλα, με μείωση 44% από το 1980.

Τα στοιχεία αυτά μας λένε μια ξεκάθαρη αλήθεια: για είδη και περιοχές που πήραμε μέτρα προστασίας η κατάσταση βελτιώθηκε. Εκεί που δεν μεριμνήσαμε επαρκώς όπως για παράδειγμα στις αγροτικές περιοχές με την αδυναμία εφαρμογής περιβαλλοντικών στόχων στην ΚΑΠ, η κατάσταση επιδεινώνεται με ταχύτατους ρυθμούς. Η δημοσίευση αυτή του BirdLife μπορούμε να πούμε ότι αποδεικνύει την σωστή κατεύθυνση των Οδηγιών αυτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα στοιχεία αυτά αντικατοπτρίζονται και στην Ελλάδα: στις Πρέσπες, μετά από συντονισμένη προσπάθεια και αποτελεσματική προστασία ο πληθυσμός των πελεκάνων ανέκαμψε εντυπωσιακά, όπως το ίδιο έγινε και με τους πληθυσμούς των πουλιών στη Γιάλοβα. Αντίθετα στη Θεσσαλία αλλά και σε άλλες περιοχές όπου δεν πάρθηκαν μέτρα αλλά αντίθετα αυξήθηκε η πίεση, η κατάσταση των πληθυσμών είναι τραγική.

Δυστυχώς στην Ελλάδα με σωρεία δικών και καταδικών για παραβίαση αυτών των δύο βασικών Οδηγιών, είναι προφανές ότι δεν έχουμε ακόμη αντιληφθεί τη σημασία και τα οφέλη τους και δεν υπάρχει η πολιτική βούληση για την εφαρμογή τους.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στις αρχές Απριλίου γιορτάσαμε την 30η επέτειο της έκδοσης της Οδηγίας για τα Πουλιά. Η Ελλάδα, 30 χρόνια μετά και ύστερα από τις δύο καταδίκες που δέχθηκε εξαιτίας της ελλιπούς εναρμόνισης της Οδηγίας, «γιόρτασε» την επέτειο χωρίς να έχει εναρμονίσει επαρκώς ακόμη τη συγκεκριμένη Οδηγία.

Όσο για την Οδηγία για τους Οικοτόπους, που αποτελεί και τη ραχοκοκαλιά του Δικτύου Προστατευόμενων Περιοχών «Natura 2000», οι ελάχιστες «τυχερές» περιοχές που εντάσσονται σε ένα Φορέα Διαχείρισης αντιμετωπίζουν αυτή τη στιγμή ανυπέρβλητα προβλήματα στη λειτουργία τους, ενώ η χρηματοδότησή τους έχει συνδεθεί αποκλειστικά με πόρους της Ε.Ε. Τα υπόλοιπα βέβαια 2/3 των περιοχών που δεν εντάσσονται σε ένα Φορέα Διαχείρισης αντιμετωπίζουν απλά το πλήρες χάος.

Στις ελάχιστες εξαιρέσεις όπου οι περιοχές διαχειρίζονται όπως πρέπει, αυτό συμβαίνει γιατί βρίσκεται από πίσω κάποια ΜΚΟ ή κάποια αξιόλογη Τοπική Αυτοδιοίκηση. Για κεντρικό σχεδιασμό ή πρωτοβουλία, ούτε λόγος.

Η συμπεριφορά αυτή της Ελλάδας είναι μάλλον ακατανόητη δεδομένου ότι ουσιαστικά η πλούσια βιοποικιλότητα και το φυσικό περιβάλλον είναι συγκριτικά πλεονεκτήματά της απέναντι στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης. Η Ελλάδα, μια χώρα με πλούσιο φυσικό περιβάλλον, ανέκαθεν προσφερόταν για «έξυπνες» και αειφορικές λύσεις καθώς τα μεγέθη και οι ιδιαιτερότητές της δεν επέτρεπαν ποτέ τις μεγάλες κλίμακες και τη μη βιώσιμη ανάπτυξη, η οποία αυτή τη στιγμή βρίσκεται σε αδιέξοδο.

Παρόλα αυτά έως τώρα η Πολιτεία δεν είχε καταφέρει να αναπτύξει και να προωθήσει τα πλεονεκτήματα αυτά, και επέμενε σε μια συνήθως στείρα και κακέκτυπη αντιγραφή και προώθηση ακατάλληλων μοντέλων. Αυτά τα μοντέλα όχι μόνο δεν δημιούργησαν ποτέ την αναμενόμενη οικονομική ευμάρεια, αλλά κατασπαταλούσαν το πραγματικό κεφάλαιο της Ελλάδας. Αυτό το κεφάλαιο είναι ακριβώς το φυσικό της περιβάλλον και η δυνατότητα ποιοτικών, εκτατικών, προϊόντων και υπηρεσιών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει την τάση να στηρίξει μια κατεύθυνση πάνω σε αυτές τις αρχές και αποτελεί μοναδική ευκαιρία για την Ελλάδα να εμφανιστεί πρωτοπόρος σε μια τέτοια πρωτοβουλία. Οι λύσεις πια για γεωργία φιλική προς το περιβάλλον άρα και τον άνθρωπο, για τουρισμό βασισμένο σε δραστηριότητες στη φύση, για

παραγωγή ενέργειας που σέβεται τη βιοποικιλότητα, αλλά και νέες εντελώς καινοτόμες ιδέες, ακούγονται όλο και πιο συχνά.

Η εφαρμογή της Ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής νομοθεσίας δεν αποτελεί απλά μια υποχρέωση της χώρας μας, αλλά ίσως τη μοναδική της ευκαιρία να ξεχωρίσει μέσα στην Ε.Ε. και να γίνει πρωτοπόρος. Από κει και πέρα βέβαια οι Οδηγίες αυτές δίνουν κατευθύνσεις αλλά δεν επιβάλλουν συγκεκριμένα μέτρα, οπότε και χρειάζονται πολύ δουλειά σε εθνικό επίπεδο για να είναι αποτελεσματικές Αυτό σημαίνει ότι για να αξιοποιηθούν πλήρως απαιτείται μια σοβαρή περιβαλλοντική πολιτική και στρατηγική, κάτι που δεν υπήρχε ποτέ ως τώρα στη χώρα μας.

Το περιβάλλον αποτελεί ένα οριζόντιο τομέα πάνω στον οποίο ακουμπάνε η κοινωνία, η οικονομία, η ποιότητα της ζωής μας. Για αυτό τον λόγο, η σοβαρή αντιμετώπισή του σημαίνει σχεδόν αυτόματα και σοβαρές λύσεις σε όλα τα θέματα. Οι Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μας δίνουν τα υλικά να προχωρήσουμε σε κάτι τέτοιο. Η τελική απόφαση όμως αν και πως θα τα αξιοποιήσουμε παραμένει δική μας.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στο ένθετο «Ο ΔΑΙΜΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ» της Εφημερίδας «ΑΥΓΗ», 3 Μαΐου 2009, σ. 8.